

CĂLĂTORIA, PRETEXTUL UNEI AMINTIRI CE DEVINE TEXT

Carmen NEAMȚU

Despre profesorul universitar și renumitul om de litere, cercetător și inovator al „descoperirilor” limbii române, Ștefan Munteanu, orice intelectual din țară, dar și din afara ei, știe să spună două-trei enunțuri de încântare, două-trei titluri reprezentative pentru activitatea distinsului stilistician. Editura „Marineasa” a publicat în 2000 *Scrisori din Vindobona*¹, volum în care sunt îmbinate procedeele scrierii jurnalului cu arta rememorării, cașeu al literaturii de călătorie.

Între dezvăluirea sinelui în eu și camuflarea eului în sine, Ștefan Munteanu depășește precizia unui colecționar de detalii *à la surface*, glorificând impresiile unui călător rafinat. În obiectivul paginii sunt prinse provocări culturale, o tehnică a citatului ca formă de invocare a traseelor cognitive, gata să-ți trezească „pofa neîntreruptă a unei lumi”. Lectura, adresa spirituală a destinatarului acestor impresii de călătorie, invită la explorarea în direct a surselor. Moto-urile² capitolelor sunt exerciții de

¹ Prilejul peregrinărilor îl aflăm pe coperta a IV-a a cărții: între 1974 și 1978, profesorul Ștefan Munteanu a funcționat ca lector de limba română la Universitatea din Viena. „Impresiile din acei ani le-a consemnat în «Scrisori vieneze» (1992), lucrare ce apare într-o versiune nouă, revizuită și adăugită, în cartea de față”.

² „Cultura nu se moștenește, se cucerește” (André Malraux); „Istoria lumii este tribunalul lumii” (F. Schiller); „Voiești să cunoști lucrurile? Privește-le de aproape. Vrei să-ți placă? Privește-le de departe” (I.L. Caragiale); „De altfel, numai rar se întâmplă, dacă se întâmplă, ca cel care ascultă să priceapă lucrurile întocmai cum le pricepe cel care vorbește” (A. Philippide); „Nu descoperim nimic într-o călătorie, dacă nu descoperim nimic în noi înșine” (Octavian Paler) etc.

analiză și introspecție „cuvântătoare”. Austria, Italia, Franța sau Grecia sunt spații geografice și livrești deopotrivă de incitante pentru autor. „Există două feluri de trecut despre care gramatica nu ne spune și nici nu poate să ne spună nimic: un trecut abolit, șters, uitat și un trecut care durează, care ne însoțește mereu, care refuză să fie alungat. O frază extraordinară (amplificată de mine), pe care am citit-o în *Turnul Babel* de George Steiner, m-a cutremurat de adevărul ei”. Farmecul de *causeur*, știința relatării de la locul impresie sunt filtrate de rigoarea erudiției și ispitite de tentația analogiei.³ Ștefan Munteanu nu dă verdicte. Domnia sa își menține proaspăt spiritul de observație și acuratețea limbii din scrierile vieneze. Este o calitate rară, tot mai de neîntâlnit la majoritatea autorilor de povestiri *voyage*-istice. Pentru că la o formă maximă de scrupulozitate a textului, Ștefan Munteanu obține o fluentă a limbii care transportă mesaje culturale, esențe spirituale, fără efort: „A folosi cuvântul încărcat de sens (era să zic «doldora de sens»), cum preferă să spună unul dintre confrății întru ale filologiei), fără accesorii epitetice ornamentale care să-i modifice conținutul primar, îndreptând atenția cititorului spre fețele lui de circumstanță, în locul expresiei nestingherite a suflului său interior datorat semanticii și stilisticii denotative, iată genul de «scriitură» făcut răspunzător de soarta frazei așternute pe hârtie și trimise în lume”. „A folosi un limbaj simplu, mă simt dator să insist, presupune reducerea la esența semantică generală a cuvântului, care pune în paranteză valorile paralele sau conexe, ambiguitatea posibilă a sensurilor prin adăugare și insinuare ori prin omisiune și interdicție (...)”.

Călătoria este un pretext. Pretextul unei amintiri ce va deveni text. Text cu o lume. Într-o lume în care timpul îl gonește pe cel care vrea să-l oprească. Un „timp regăsit” îl trece dincolo de visul oricărui literat, aproape de visul oricărui călător, departe

³ „Mă simt ispitit să fac analogii”.

de visarea oricărui adolescent/adult pasionat de lume, la mijloc de minut, pe jumătate trăit, pe jumătate întâmplat, în realul amintire, într-un oraș de vis, într-o Vienă model de civilizație, pe drumuri istorice, între Akropole, Paris, Roma și Veneția... *Raconteurul* propulsează actul mnezic mereu înspre inocenta vârstă întâi, a copilăriei, unde „casa bunicii”⁴ sau valurile din Cosminul *enfantin*⁵ caută semne ale trăirii în trecutul prezent, reconstituie urmele trecute în colbul unor itinerare spirituale și, pe alocuri, subiective.

Citind cartea profesorului Ștefan Munteanu, am regăsit în gânduri colaterale o frază a lui Montaigne: „Într-o călătorie ai prilejul să-ți îmbogățești mintea cu mintea altora”. La fel de câștigat ești și atunci când deschizi o carte. După o asemenea lectură îți menții spiritul efervescent, gata oricând să disece până la substanțe plăcute la epidermă și epifenomenele emotive stratificările lumii. Lumea a început un cuvânt despre propria sa delimitare psiholingvistică prin cuvânt, dar sfârșitul ei descinde odată cu vorbăria goală, din chiar vorbăria goală. Profesorul Ștefan Munteanu e conștient de amenințarea superficialității (în conținut și în exprimare). Nu lipsit de importanță este îndemnul profesorului adresat cititorilor săi: „(...) nu mărginire și zgârcenie verbală, ci substanțialitate, generată de actul suveran al ideii este condiția fundamentală prin care limbajul dobândește privilegiul de a deveni activ și biruitor”.

⁴ „De altfel, casa bunicii era pentru noi nepoții un fel de paradis, un loc al refugiului și tărâm al libertății neîngrădite de opreliști și sancțiuni materne”.

⁵ „Am fost la slujba religioasă oficiată în capela Hofburg-ului de arhiepiscopul Vienei, cardinalul dr. Köning. De fapt, n-am putut pătrunde înăuntru, ci am ascultat de pe trepte alături de alții, îngerescul cor de băieți, Wiener Sängerknaben... Acasă n-am avut ouă roșii, nici pască sfințită, dar mi-a fost plină odaia de valurile de amintiri din Cosminul copilăriei. Și a fost minunat...!”.